

УДК: 371, 32(575,2)(043,3)

DOI 10.58649/1694-8033-2023-2(114)-153-157

АТАБЕКОВА Б. Я.

Баткен мамлекеттик университети, Кызыл-Кыя гуманитардык- педагогикалык институту

АТАБЕКОВА Б.Я.

Баткенский государственный университет, Кызыл-Кийский гуманитарно педагогический институт

АТАБЕКОВАЮ В.У.

Batken State University, Kyzyl-Kiya Humanitarian and Pedagogical Institute

КЫРГЫЗ ТИЛИН САНАРИПТИК НЕГИЗДЕ ОКУТУУДА ПАЙДАЛАНЫП ЖАТКАН АКЫРКЫ ҮЛГҮДӨГҮ ОКУУ КИТЕПТЕРИ, ОКУУ КУРАЛДАРЫ, ПРОГРАММАЛАР

НОВЕЙШИЕ МОДЕЛИ УЧЕБНИКОВ, УЧЕБНЫХ СРЕДСТВ, ПРОГРАММ, ИСПОЛЬЗУЕМЫХ В ОБУЧЕНИИ КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ НА ЦИФРОВОЙ ОСНОВЕ

THE LATEST MODELS OF TEXT BOOKS, LEARNING TOOLS, PROGRAMS USED IN TEACHING THE KYRGYZ LANGUAGE ON A DIGITAL BASIS

Аннотация: Бул макалада кыргыз тилин санариптик негизде окутууда пайдаланып жаткан акыркы үлгүдөгү окуу китептери, окуу куралдары, программаларын заман талабына ылайык, коом күткөндөй, турмушта ишке ашыруунун формалары, кадамдарын сунуштоо маселелери боюнча сөз болмокчу. Ааламдашуу доорундагы кыргыз тилин санариптик негизде окутуунун ыңгайлуулуктары, каралып чыкты.

Аннотация: В данной статье речь пойдет о вопросах предложения форм и этапов внедрения новейших учебников, учебников и программ, которые используются в обучении кыргызскому языку на цифровой основе в соответствии с потребностями времени, как этого ожидает общество. Рассмотрены удобства обучения кыргызскому языку на цифровой основе в эпоху глобализации.

Abstract: This article will focus on the issues of offering forms and stages of implementation of the latest textbooks, textbooks and programs that are used in teaching the Kyrgyz language on a digital basis in accordance with the needs of the time, as society expects. The convenience of teaching the Kyrgyz language on a digital basis in the era of globalization is considered.

Негизги сөздөр: Санарип, технология, коом, окуп кыргын, электрондук, маалымат, чөйрө.

Ключевые слова: цифровые, технологии, общество, обучение, электронная, информация, среда.

Keywords: digital, technologies, society, education, electronic, information, environment.

Соңку мезгилде, коом күн сайын өнүгүп, өзгөрүндө. 21-кылым маалыматтык технологиялардын өнүгүшүн аркылуу адамзаттын жашоосунун бардык чөйрөсүндө жаңылыктар кирип, санариптештирүүнүн күч алган мезгили келди. Санариптештирүү эскиден жаңыга карай кадам деп танынсөк болот Санариптештирүү бул санарип технологияларын жашоонун ар тармактарына киргизүү. Дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрүндө санариптештирүү тез өнүгүү менен бирге маалымат технологияларынын, микроэлектроника

жана коммуникациянын жайылышы менен толукталууда. Турмушта санариптештирүү процессинин негизин интернет байланыштары аркылуу түрдүү маалыматтарды берүү гаджеттер аркылуу ишке ашырылат. Учурда санарип технологиялар өлкөбүздө ар тараптан курчап, кирип келди. Нөйдө, мекеме- ишканаларда, билим берүү тармактарында ж.б.

Билим берүү тармактарында кеңири колдонууга алынып, окуу процессин эффективдүүрөөк кылуу максатында санарип технологиялары колдонууда. Анын ичинен кыргыз тилин санариптик негизде пайдаланып жаткан акыркы нөлдөгү окуу китептери, окуу куралдары, программалары кин санап, илим изилдөөчүлөр тарабынан жаңылануу менен жарыкка чыгып, курчуй баштады десем жаңылышпайм. Кыргыз тилин окутуудагы; —Окутуунун жаңы технологиялары, электрондук китептер топтомдору ошондой эле жаңы адабияттар жеткиликтүү болуусу үчүн кошумча колдонмо дисктери менен чыгарылып жатат. Акыркы нөлдөгү окуу китептери баштапкыдай пассивдүү информациянын жыйындысынан, активдүү системага айланып, окуучунун өзүнүн рухий жактан инсан болуп, жетилүүсүнө адеп-ахлактык өнүгүүсүн калыптандырууда жаңы муун кабыл ала турган, гаджеттер менен иштөөдөгү дүйнөлүк маалыматтарды да өздөштүрүп, логикалык ой жүргүзүүсүн талап кылган, тил маданиятынын калыптанышына таасир этип, натыйжага жеткирүүнүн көздөгөн китептер чыгарылып жатат.

Андыктан билим берүүдө да өнүгүү, жаңычылдыктарын киргизүү муктаждыгы келип чыкты. Коом өнүккөн сайын билим алуу эл арасында күндөн- күнгө активдүүлүгүн көрсөтүп, өспүрүм баладан тартып, жаштардын арасында билимге болгон муктаждык арышын жайууда. Кыргыз тилин окутуп, нөйтүнүн санариптик негизде ишке ашыруу зарылчылыгы билим берүү тармагындагы негизги көйгөйлөрдөн. Окутуунун традициялуу моделинен чыгып, жаңыча багытта компетенттүүлүккө карай багыт алуу биринчи планга чыгыш керек. Билим берүү процессинде коомдо кин санап өзгөрүүлөр жүрүп жаткан убакта интерактивдүү методдорду, жаңы технологияларды киргизүү, жаңыртуу үчүн реформалоо зарылдыгы ишке ашыш керек. Келечектеги адистерди чоң талаптагы конкуренция күтүп тураарын учур көрсөтүп турат. Замандын мүнөт сайын өнүгүп жаткан учурунан артта калбоо максатында жаш адистер тынымсыз өзүнүн үстүнөн иштеп туруу керек. Биз даярдап жаткан кесип ээлери ошол атаандашууда ийгилик жаратуу менен жеңип чыга ала турган болуусу абзел. Андыктан заман талабындагы окутуу кезеги келди. Жогорку окуу жайларда, кесиптик билим берүүдө окутуунун жаңыча методикаларын, технологияларын, ыкмаларын чыгармачылык багытка бурууда, интерактивдүү методдорду технологиянын жардамы менен колдонуу талап кылынууда. Теориядан алган билимдерин практикада колдоно аларын айгинелөө үчүн өтүлгөн теманы бышыктоодо кахут, зипгрейд, мой тест, мульти урок, куизис программаларынын жардамы менен тест алуу заман талабындагы кайтарым байланышка чыгаруу болуп эсептелет. Сабактан алган билимдерин өз ара аракеттенүү менен көйгөйлөрдү чечип, талкууга катыша алат. Интерактивдүү методдун багыты, фосилитатор тарабынан берилген маалыматка эле таянбастан, студент жоопту өз алдынча табуу ыкмасы болуп эсептелет. Электрондук доскалар менен өтүлгөн сабак, студентти шыктандыруу менен өз билимин өркүндөтүп, билим берүүдө өз натыйжасын берет.

Кыргыз тилин окутуудагы санариптик жана медиа- сабаттуулугун жогорулатуу үчүн билим берүү стандарттарын жаңылап жакшыртуубуз керек. 10-20 жыл мурда түзүлгөн программанын негизинде учурдагы муунду окутуп, тарбиялоодо бир топ артка кеткендиктейбиз деп ойлойм.

Азыркы муун тншннгндө эски стандарттын негизинде тнзлгөн окуу китептериндеги көндүмдөрүнүн жеңил берилгнсн окуучуну шыктандыра албайт. Кыргыз тилин окутууда өз тилибизди өгөйлөп, чет тилднн бала бакчаны тандап, жаштардагы кызыгуунун жоголуп бара жаткандыгы да мына ушунда. Эне тилибиздеги китептерди турмуштун реалдуу көрүнүштөрүнөн таасирднн кылып жазылып, электрондук форматка өткөрнп, келечек муундун кабыл алуусу кайсы тарапка бара жатат, ошол маселеге таянып гаджеттер менен окууну кабыл алуучулар да бар, аудио уктуруу форматтарын да киргизнн замандын санариптик окуу китептерин киргизнннн сунуштап кетээр элем.

Бнгннкн кнднн балдарына китеп окутуу абдан кыйын дейбиз. Китеп каналарга барып, изденген муун жок, тыйын коротуп, окууну каалабайт. Убакытты китеп нчнн бөлгөн окуучу саналуу гана. Мындай көрүнүш менен кете бернн улуттун билим маданиятынан аксоо болот. Кенедей баладан тартып, улуу муунга чейин смартфондорду колдон тншнрбөй пайдаланып жатабыз. Смартфондор менен төрөлгөн муун нчнн электрондук китеп пайдалануу ыңгайлуу. Ижара акы төлөмн жок же болбосо сатып албайт, издөө нчнн убакыт коротпойт. Керектнн маалыматты каалаган убакытта, шартта таап пайдалана алат. Балага өзгөчө изденнндө да гаджет аркылуу жооп бернннн өнөкөт болуп калганын практикада учуратып жатабыз. Жеке оюмда, электрондук форматтагы китептпердин жаралганы балага жакшы жардамы тиет. Жаңы китептердин жаралуусунда да ар бир китептин сыртына электрондук варианттын сыры жашырылган QR cod. коюлса каалоочулар аудио уктурууну, видеолук слайддарды пайдаланууга мнмкнн болмок.

Учурда бир канча сайттар ачылып, китептер бир аз да болсо санариптик багытка кадам койгон авторлордун китептери, басылмалары бар. Мисалга айта кетсек : Электрондук китептерди жайгаштырган сайттар өннгнп жатат. Окума kg;[Т.Садыков. —Азыркы кыргыз тили| Морфология -Бишкек 1997,-296б. А.Иманов Кыргыз тилинин синтаксиси-Бишкек, 2009,-420 б. Э.Абдуллаев —Азыркы кыргыз тили| -Бишкек,1997,-328 б. С.К. Рысбаев —Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун теориялык жна практикалык маселелери.-Бишкек, 2014-312 б. И.М.Жороев —Тил илимине киришнн| Ош ,2014,-161б]

Учурдун балдары салттуу кагаз китептердин жактоочулары балдарды окуудан алыстап, электрондук тнзлнштөгн китептерди окуп жатат деп нрөйн учат. Муундун талабына карап алгылыктуу ишти жасоо керек. Эгерде бала китеп окуудан баш тартса, анда эмне нчнн аны заманбап технологияны колдонуп окутууга да көңл бөлнп зарыл. Баланын китеп окуудан артка чегинип кетннсннөн, алардын адабий чыгармадагы каармандардын жашоосу менен өзнннн визуалдык жашоосуна алып келнн көз карашы менен жашоого тарбиялоо да жакшы маңызды тнзөт эмеспи? Z муундун балдары смартфондордун жардамы менен жашаган жан днйнөдөгн балдар экенин унутпайлы...

Албетте, кичинекей окурман жөннндө сөз болгондо, биз кагаз китептин барактарына ийилген баланы элестетебиз. Бирок технология чоң кишилердин окуусуна кандай таасир этсе, балдардын окуусу дагы ошондой. Батыш изилдөөчнлөрн мындай деп айтышат: мектептерде балдарды кагаз китептер менен эмес, электрондук тнзлнштөр менен көбнрөөк көрннгө болот. Жана көптөгөн ата -энелер балдардын гаджеттердин экранында көп убакыт өткөрншннөн тынчсызданышса дагы, көпчлнлгн прагматикалык тнрдө ойлонушат: балдарды окууга нйрөткөн жана адабият менен баарлашуудан ырахат алган нерсенин баары жакшы. Китеп баланын колуна кандай форматта тншпөснн.

Бирок компьютерсиз дүйнөнүн билбеген балдар экрандан окуу жөнүндө эмне де ойлошот, кандай кабыл алышат? Бул ушунчалык зыяндуубу, эгер ошондой болсо, алар өздөрүн кантип китеп окууну каалашат?

Ооба, балдар электрондук китептердин артыкчылыктарын жакшы көрүшөт-мисалы, сөздүк функциясы (сиз сөздүн маанисин бат эле көрө аласыз), көптөгөн романдарды жана аңгемелерди гаджетке сактоо жөндөмү жана бул такыр кыйын эмес. сүйүктүгү китептериңизди өзүңүз менен алып жүрүшүңүз керек болчу.

Бирок көпчүлүк балдарга кагаздан жасалган китептердин жыты, барактарды ачуудагы сезим жана китепти физикалык түрдө колуна кармоо жөндөмү жагат экен. Көрсө, балдар мукабасы боюнча китептерди тандап, канча баракты окуп бүткөнүн көргөндү жакшы көрүшөт экен. Бир сөз менен айтканда, балдар, чоң кишилер сыяктуу, кээ бир шарттарда электрондук китептерди окуганды жакшы көрүшөт, башкаларында-кагаз.

[The National Literacy Trust Америка өлкөлөрүндөгү акыркы изилдөө балдар электрондук китептерди оң кабыл алаарын, ал эми окуган кыздар менен балдар тезирээк өнүгүп жаткандыгын көрсөттү. Долбоордун менеджери Айрин Пиктон дагы башка байкоолору менен бөлүштү]. Учурда китеп окууну жактырган балдардын арасында, заманбап технологияларды колдонуп окугандардын саны көп пайзда болду. Балдардын эмне менен алек болуп, эмнени жактырганына көңүл буруп, ошол контенттин үстүндө иш алып баруубуз керек.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

Акматов Б.М., Муканбетова, А.С, Кыргыз тилин окутуунун инновациялык технологиясы, (теория жана практика) Бишкек.;2010, 254 б.

Акматов Б.М., Муканбетова, А.С., Кыргыз тилин окутуунун инновациялык технологиясы.(Теория жана практика). 1-китеп.Монография.- Б.: Полиграфресурс , 2010, - 238б.

Акматов Б.М., Муканбетова А.С. Кыргыз тилин окутуунун инновациялык технологиясы.(Теория жана практика). 2-китеп. Монография.- Б.: Полиграф ресурс ,2010, - 241б.

Бейшекеев Н. Кыргызстандын жогорку окуу жайларында мамлекеттик тилди окутуунун айрым маселелери, // Республиканын окуу жайларында мамлекеттик тилдин колдонулушунун проблемалары тууралуу өткөрүлгөн илимий – практикалык конференциянын баяндамаларынын тезистерин, Бишкек .;1991, 103 -106–бб.

Бекбоев, И.Б., Алимбеков, А.А Азыркы сабакты даярдап өткөрүнгөн технологиясы. [Текст] / Бекбоев И.Б., Алимбеков А.А. – Б.: Бийиктик, 2011.

Белицкая, Г.Э. Социальная компетенция личности // Сознание личности в кризисном обществе. М., 1995., 42–57бб.

Гейхман, Л.К. Интерактивное обучение общению (общепедагогический подход): дисс. доктора пед. наук. – Екатеринбург, -2003.,426 с.

Гендина, Н. И., Колкова, Н. И., Стародубова, Г. А., Уленко, Ю. В. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины [Текст]

Гендина Н.И., Колкова Н.И., Стародубова Г.А., Уленко Ю.В. - М., Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества. 2006. – 512б.

- Гогоберидзе, А.Г. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения. Гриф УМО МО РФ 2013г.
- Гойхман, О.Я. Профессиональная коммуникативная компетентность: слагаемые эффективного общения // О.Я. Гойхман / М., 2006.
- Гойхман, О.Я., Надеина, Т.М. Речевая коммуникация Текст.: Учебник / О.Я. Гойхман Т.М. Надеина. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2006. - (Высшее образование). - 272 б.
- Гончарова, Н.Л. Категория «компетентность» и «компетенция» в современной образовательной парадигме // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Гуманитарные науки». – 2007. – № 5 //
- И.Б. Кыргыз педагогикасы – кыргыз улутунун жнзн, Бишкек.; 2010, 432 б.